

Але з метою ефективного застосування таргетування інфляції в умовах вітчизняної економіки необхідним є створення таких умов:

1) відносно низькі темпи інфляції, унаслідок чого зросте якість прогнозування її рівня та зменшиться відхилення від встановленого цільового орієнтира;

2) розроблення монетарної стратегії на середньострокову перспективу, дотримання якої дало б змогу досягти цільового рівня інфляції;

3) побудова досить точної і надійної економетричної моделі прогнозування цільового рівня інфляції;

4) уніфікація статистичних даних, а також розроблення методології врахування впливу змін нерегульованих (ринкових) та регульованих цін на індекс інфляції;

5) запровадження надійного оцінювання інфляційних очікувань суб'єктів економічної діяльності;

6) подолання інфляційної інерції, зумовленої впливом змін валютного курсу на ціни і поширеними механізмами індексації;

7) встановлення цільового показника інфляції Національним банком України, а не урядом.

Отже, інфляція є одним із чинників, який безпосередньо впливає на рівень заощаджень населення в Україні. Причому чим вищий темп інфляції, тим більше рівень споживання і менше — обсяг заощаджень. З метою регулювання інфляції можна використовувати два методи: 1) антиінфляційну політику, яка спрямована на обмеження рівня доходів населення задля контролю як за інфляцією попиту, так і за інфляцією витрат; 2) інфляційне таргетування, що базується на встановленні та підтриманні заходами монетарної політики цільового показника інфляції. У таких умовах високої керованості інфляційним процесом населення буде мати чітке уявлення щодо майбутніх обсягів знецінення грошових доходів, формувати інфляційні очікування на низькому рівні, що стимулюватиме його до заощаджень та сприятиме економічному зростанню в Україні.

О.В. Васюренко, І.М. Федосік
Українська академія банківської справи НБУ, м. Харків

ОПТИМІЗАЦІЙНА МОДЕЛЬ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРОВЕДЕННЯ АКТИВНО-ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Розвиток і функціонування комерційного банку багато в чому залежать від збалансованого проведення його активних і пасивних операцій, що, у свою чергу, визначається:

З необхідністю підтримки встановлених економічних нормативів;

З конкуренцією, що зросла, у сфері обслуговування потенційних клієнтів і залучення банківських ресурсів.

Поряд з цим слід зазначити, що існує тісний взаємозв'язок між менеджментом активних і пасивних операцій комерційного банку, тому що основа проведення активних операцій — ресурсна база банку, яка формується в результаті здійснення пасивних операцій.

У цьому зв'язку актуальним є завдання формування підходів щодо залучення позикових ресурсів та відповідно щодо ефективного розміщення коштів, основними цілями якого є:

- збереження прийнятної прибутковості банківської діяльності;
- стабільне залучення достатнього обсягу ресурсів для проведення активних операцій банку.

Розв'язання цього завдання — дуже складний і багатогранний процес, який потребує як детального і всебічного аналізу можливих рішень, так і застосування нових підходів. Разом з тим, незважаючи на різноманіття потенційних джерел залучення необхідних ресурсів, залишається досить-таки багато невирішених питань, пов'язаних з удосконаленням системи формування й управління ресурсами комерційного банку.

Одним з них, наприклад, є обґрунтування ефективного поєднання залучення позикових ресурсів у конкретні тимчасові проміжки з таких джерел, як:

- кошти фізичних осіб;
- кошти юридичних осіб;
- ресурси міжбанківського ринку.

Складність вирішення такого завдання полягає в тому, що ресурси, залучені із зазначених вище джерел, відрізняються: ступенем доступності кожного з ресурсів; ціною ресурсів; терміном, на який можна залучити ресурси. Розв'язання цієї проблеми деякою

мірою ґрунтується на короткочасному запозиченні ресурсів міжбанківського ринку з метою підтримки ліквідності.

Однак є й інший аспект поставленого питання, який пов'язаний з ефективністю проведення та розширенням банківської діяльності. Важливе значення має відношення рівнів кредитних і депозитних ставок, що також пов'язане з оптимальним сполученням позикових ресурсів з різних джерел та визначенням відповідних стратегій щодо проведення активно-пасивних операцій комерційного банку. Істотною також є дилема про співвідношення рівнів ліквідності та прибутковості комерційного банку, що, у свою чергу, пов'язано з ризиком проведення тих чи інших операцій.

Водночас реалізація конкретних напрямів поставленого завдання потребує попереднього оцінювання можливих рішень. Це зумовлено тим, що: по-перше, банк являє собою складну динамічну систему, яка зазнає впливу різних внутрішніх і зовнішніх чинників¹; по-друге, необхідністю адекватного обліку невизначеності перехідного періоду становлення ринкових відносин в економіці.

Тому найдоцільніше формувати оцінку можливих рішень за допомогою оптимізаційної математичної моделі. Тут під оптимізацією будемо розуміти певне оптимальне рішення, що найбільше відповідає визначеному критерію ефективності (одному чи кільком). Як критерії ефективності можуть використовуватись різні параметри, але при цьому вони мають відбивати сутність поставленого завдання.

Також треба зазначити, що основу активних операцій банку становить надання кредитів, а пасивних операцій — залучення позикових ресурсів із зазначених вище джерел. Утім, у відповідні часові інтервали можливе різне співвідношення між обсягами наданих кредитів та залучених коштів. Це веде до необхідності з'ясування доцільності розміщення ресурсів банку з урахуванням можливостей залучення відповідних ресурсів. Зупинимось докладніше на цьому питанні.

Будемо вважати, що обсяг залучення позикових ресурсів і надання кредитів є функціями депозитної та кредитної ставки відсотка відповідно (рис. 1). Обидві ці функції нелінійні:

1) одна з них — обсяг залучення позикових ресурсів — зростає й опукла вгору. При цьому зазначимо, що дана функція є

¹ Васюренко О. В. Современные методы управления банковскими ресурсами. — Х.: Гриф, 1997. — 392 с.

суперпозицією функцій обсягів залучених ресурсів з різних джерел;

2) інша — обсяг кредитів — спадна й опукла вниз.

Тоді графіки, показані на рис. 1, дають змогу оцінити рівень зміни відповідних обсягів ресурсів. Зокрема, розглянемо ситуацію, що задана відповідними точками В і А. У цьому випадку, як видно з рис. 1, обсяг виданих кредитів перевищує обсяг залучених коштів (відрізок U_2C_2) і, природно, перед банком постає питання про додатковий обсяг залучення ресурсів і оптимальну їх структуру. У випадку, коли обсяг залучених ресурсів характеризується точкою С, а не точкою В на відповідному графіку, банк має надлишок залучених ресурсів, отже, йому необхідно активізувати свою кредитну діяльність, і постає питання про доцільність зниження процентних ставок за кредитами.

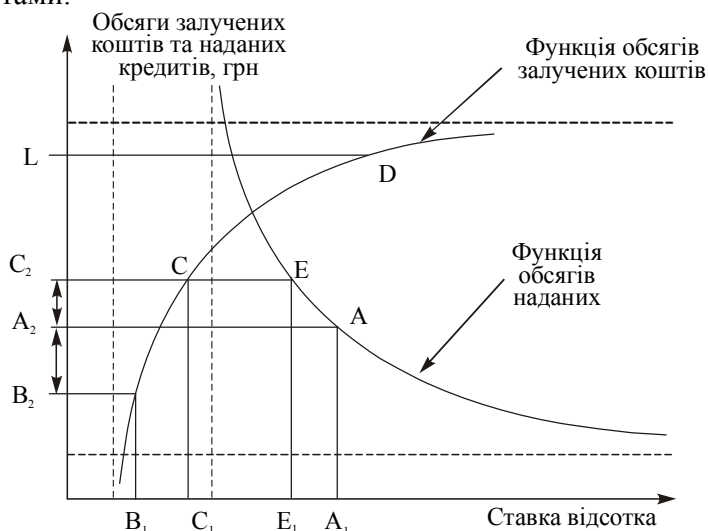

Рис.1. Функцій обсягів залучених коштів та наданих кредитів

Утім, для відповіді на ці запитання доцільніше розглядати тенденцію зміни обсягів залучення коштів та надання кредитів. Це зумовлено тим, що таке завдання є насамперед динамічною задачею. Для цього введемо в розгляд формалізовану оцінку тенденції зміни обсягів залучених ресурсів і наданих кредитів у вигляді відповідних коефіцієнтів еластичності:

— коефіцієнт еластичності обсягів залучених ресурсів (KO), який характеризує взаємозв'язок швидкості зміни обсягів позикових

ресурсів (ΔVO) і швидкості зміни депозитних ставок (ΔVD). Розглянемо як приклад динаміку зміни обсягів залучених ресурсів від точки В до точки С, зображену на рис. 1:

$$KO = \frac{\Delta VO}{\Delta VD}, \quad (1)$$

$$\Delta VO = \frac{C2 - C3}{\sqrt{2 \cdot (C2 + B2)}}, \quad (2)$$

$$\Delta VD = \frac{C1 - B1}{\sqrt{2 \cdot (C1 + B1)}}, \quad (3)$$

— коефіцієнт еластичності обсягів наданих кредитів (KA), який характеризує взаємозв'язок швидкості зміни обсягів наданих кредитів (ΔVA) і швидкості зміни процентних ставок за кредитами (ΔVK). Розглянемо як приклад динаміку зміни обсягів наданих кредитів від точки А до точки Е, зображену на рис. 1:

$$KA = \frac{|\Delta VA|}{|\Delta VK|}, \quad (4)$$

$$\Delta VA = \frac{C2 - A2}{\sqrt{2 \cdot (C2 + A2)}}, \quad (5)$$

$$\Delta VK = \frac{E1 - A1}{\sqrt{2 \cdot (E1 + A1)}}. \quad (6)$$

Водночас треба зазначити, що значення введених перемінних (2), (3), (5) та (6) можуть мати різні знаки, що відображує позитивну або негативну динаміку зміни залучених коштів і наданих кредитів. Відразу помітимо, що негативна динаміка зміни залучення коштів або надання кредитів означає наявність деяких труднощів у роботі комерційних банків, які взагалі можуть призвести до припинення діяльності банку. Тому вирішення цих труднощів потребує цілого комплексу заходів. Одним з напрямків аналітичного розв'язання проблеми в зазначеному вище випадку є насамперед відповідна раціоналізація щодо формування кредитних та депозитних ставок. Іншим напрямом є підвищення довіри з боку клієнтів цього банку.

Трохи інша ситуація, коли визначена позитивна тенденція в зміні обсягів залучення коштів та надання кредитів. Це пов'язано як з підвищенням довіри з боку клієнтів банку, так і з визначенням стратегії щодо встановлення кредитних та

деPOSITНИХ ставок, які, до речі, мають тенденцію до зближення (див. рис. 1). Відповідна ж ситуація притаманна й тим процесам, які відбуваються в банківській сфері в Україні. Так, у першому кварталі 2000 р. процентні ставки за кредитами дорівнювали 35,4%, за депозитами — 9,6%; у першому півріччі 2001 р. — 33,7% та 10,5% відповідно; у вересні 2001 р. — 30,6% та 10,5%¹.

Тому розглянемо докладніше цю ситуацію. Порівнюючи відповідні значення коефіцієнтів еластичності, можна виділити такі варіанти їх співвідношення:

1. $KO > KA$. Це означає, що темпи приросту залучених коштів вище темпів приросту наданих кредитів, а отже, керівництво банку може зосередити увагу на першочерговому залученні ресурсів з найдешевших джерел.

2. $KO < KA$. У такому разі банк відчуває потребу в додаткових ресурсах і основним є завдання диверсифікованості джерел залучення коштів, що насамперед пов'язане з визначенням ефективності структури залучених коштів. Як приклад вирішення цього питання можна запропонувати побудову такої структури залучення, яка відповідає визначеній функції депозитної ставки для окремих проміжків часу, а як критерій ефективності виступає вартість залучених ресурсів.

3. $KO = KA$. Дане співвідношення свідчить про збалансованість темпів приросту залучених ресурсів і наданих кредитів. Однак у цьому випадку важливий аналіз фактичного відхилення обсягів залучених коштів і наданих кредитів.

Водночас для відповіді на ряд питань необхідно ввести в розгляд ще один критерій ефективності, а саме прибутковість банківської діяльності. Наприклад, на рис. 1 зображено ряд ліній (LD , EC_2 , AA_2), для яких характерним є однакове співвідношення обсягів залучених ресурсів і обсягів наданих кредитів, але при цьому процентні ставки залучення і надання кредитів різні. Завдання полягає у виборі визначеного співвідношення між ставками.

Одним з інструментів аналізу динаміки прибутковості банку є використання моделі фінансової маржі¹. Відповідно до цієї моделі прибуток банку можна приблизно визначити як різницю між процентними доходами та процентними й операційними витратами. Одночасно також можна визначити прибутковість банку від проведення розглянутих вище активно-пасивних операцій:

¹ Бюлетень НБУ. — 2001. — № 9. — 162 с.

¹ Синки Дж. Ф. Управление финансами в коммерческих банках. — М.: Catallaxy, 1994. — 820 с.

$$P = ra \cdot K - ro \cdot O - F, \quad (7)$$

де P — прибуток банку; ra — усереднена процентна ставка за наданими кредитами; ro — усереднена процентна ставка за залученими ресурсами; K — обсяг наданих кредитів; O — обсяг залучених ресурсів; F — операційні витрати комерційного банку.

$$ra = \frac{\sum_i K_i \cdot ra_i}{\sum_i K_i}, \quad (8)$$

$$ro = \frac{\sum_j K_j \cdot ro_j}{\sum_j O_j}, \quad (9)$$

де ra_i — процентна ставка за i -м наданим кредитом; ro_j — депозитна ставка за j -м видом залучених ресурсів; K_i — обсяг i -го наданого кредиту; O_j — обсяг j -го залучення ресурсів.

Тоді як критерій ефективності природно використовувати максимум прибутку банку за (7). Водночас як нижню межу ефективності можна використовувати таку оцінку:

$$ra \cdot K > ro \cdot O. \quad (10)$$

При цьому варто зазначити, що одним із істотних параметрів при здійсненні активних операцій, який впливає і на проведення пасивних операцій, є кредитний ризик. З урахуванням цього зауваження подамо (10) у такому вигляді:

$$\frac{ra}{ro} > \frac{O}{\sum_i K_i \cdot R_i}, \quad (11)$$

чи

$$\frac{ra_1}{ro_1} > \frac{\tilde{O}}{\tilde{K} \cdot R_i} \Big|_T, \quad (12)$$

де R_i — ризик надання i -го кредиту; $\tilde{O}$ — обсяг залучених ресурсів, необхідних для надання $\tilde{K}$ кредиту; T — період, у межах якого проводиться відповідний аналіз.

Назвемо критерій ефективності, виражений (12), частковою умовою прибутковості, а критерій ефективності, виражений (11), — загальною умовою прибутковості.

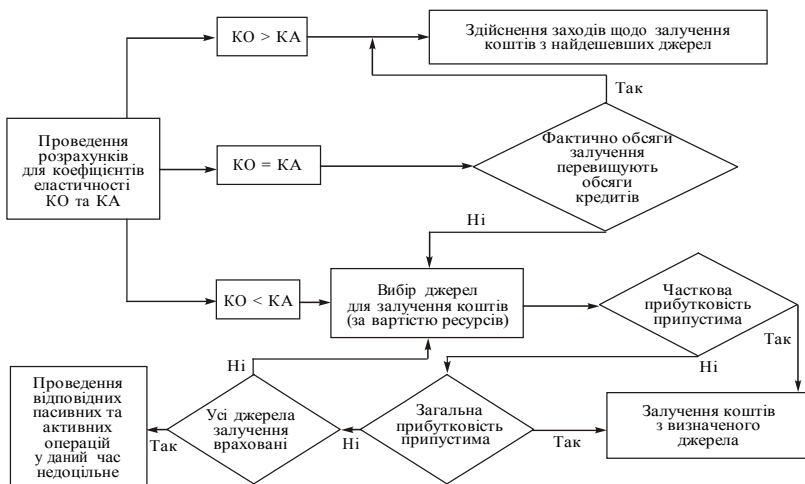
Уведені умови та коефіцієнти еластичності дають змогу

побудувати схему збалансованого планування проведення активно-пасивних операцій комерційного банку під час позитивних тенденцій у зміні обсягів залучених ресурсів та наданих кредитів (схема 1).

Відмітною рисою запропонованого підходу є розгляд даного загального завдання у вигляді низки окремих завдань, що дає можливість не тільки спростити її розв'язання, а й обґрунтувати конкретні напрями цього вирішення, суть яких зводиться до диверсифікованості джерел залучення ресурсів та обліку ризику проведення активних операцій на різних тимчасових горизонтах. Поряд з цим побудована модель уможливилоє також обґрунтування напрямів залучення позикових ресурсів залежно від темпів зміни обсягів наданих кредитів.

Схема 1

СХЕМА ЗБАЛАНСОВАНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ АКТИВНО-ПАСИВНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В РАЗІ ПОЗИТИВНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ ОБСЯГІВ ЗАЛУЧЕНИХ РЕСУРСІВ ТА НАДАНИХ КРЕДИТІВ

Утім, введені в розгляд критерії часткової та загальної прибутковості проведення активно-пасивних операцій дозволяють деякою мірою розв'язати задачу стосовно негативних тенденцій у зміні обсягів залучених ресурсів та наданих кредитів. Сутність такого вирішення полягає в тимчасовому оцінюванні за допомогою (11) та (12) до припустимого рівня між кредитними та

депозитними ставками й відповідними обсягами залучення коштів та надання кредитів.

А.П. Вожжов, С.П. Вожжов
Севастопольский национальный технический университет,
г. Севастополь

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ СБЕРЕЖЕНИЙ НА ПОКАЗАТЕЛИ ЛИКВИДНОСТИ БАЛАНСА БАНКА

Вклады физических лиц по итогам деятельности банковской системы Украины за третий квартал 2001 г. составили 9184,8 млн грн, или 24,6% обязательств, при этом наблюдается их опережающий рост по сравнению с денежными доходами при наличии устойчивой тенденции к увеличению объемов сбережений. В состав сбережений входят как срочные вклады (которые составили 70,9% или 6514,5 млн грн от их общей суммы), так и вклады до востребования физических лиц¹. Следует отметить, что вклады до востребования составляют также весьма существенную величину — 29,1% от общей суммы вкладов (2670,3 млн грн). Исследования показали, что вклады до востребования как составная часть ресурсов банка неоднородны — они в совокупности формируют текущие пассивы банка, которые подразделяются на постоянную и переменную части¹. Постоянная часть текущих пассивов по стабильности и управляемости сравнима со срочными вкладами, но они являются «дешевыми» ресурсами банков, поскольку по остаткам средств на текущих и расчетных счетах выплачивается обычно не более 2 % годовых, в то время как срочные вклады привлекаются в настоящее время по ставкам 15—30% годовых.

В ближайшем будущем следует ожидать увеличения остатков средств в виде депозитов до востребования в связи с активной работой банков по внедрению «пластиковых» проектов и в т. ч. по внедрению зарплатных проектов. Повышение эффективности работы банковской системы требует увеличения в составе их средств стабильных и управляемых ресурсов, это, в свою очередь, требует обоснованного учета стабильной части текущих

¹ Коростюк В. Основні тенденції в діяльності банків України в III кварталі 2001 р. / В. Коростюк, О. Кіреєв, Г. Карчева // Вісник НБУ. — 2001. — №12. — С.2—7.

¹ Вожжов А.П. Про моделювання процесів трансформації ресурсів комерційного банку // Науковий вісник Волинського держ. ун-ту. Економічні науки. — 2001. — №4. — С.201—206.